

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 การแสวงหาความจริงโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเริ่มแพร่หลายในยุโรปและอเมริกา โดยเฉพาะในวงการมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา ในเวลาต่อมา (สูกางค์ จันทวานิช, 2527) "ในปัจจุบันเองวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพนับได้ว่าเป็นที่แพร่หลายทั้งในตะวันตกและในประเทศไทย" (สูกางค์ จันทวานิช, 2531) "ซึ่งความจริงแล้ววิธีการดังกล่าวได้ปรากฏอยู่ในชื่อต่าง ๆ กัน ทั้ง ๆ ที่มีการศึกษาคล้ายกัน" (ศิริชัย ศิริกายะ, 2529) สำหรับนักวิจัยทางด้านนิเทศศาสตร์เองก็ได้รับอิทธิพลจากการวิจัยเชิงคุณภาพทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะ "นักวิจัยที่ใช้สถิติขั้นสูงเกิดความไม่พึงพอใจกับการค้นพบที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณ และข้อค้นพบนั้นตอบปัญหาได้ไม่ลึกซึ้งอย่างเพียงพอ" (สูกางค์ จันทวานิช, 2531) ดังนั้น จึงดูเหมือนว่า "การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นทางเลือกใหม่ของการแสวงหาทิศทางใหม่ของนิเทศศาสตร์" (ศิริชัย ศิริกายะ, 2529) ซึ่งจะเห็นได้ว่า

ในช่วงต้นของทศวรรษที่ 1980 นักวิจัยเริ่มที่จะมองการสื่อสารในลักษณะที่ผู้รับสารมีความสามารถในการรังสรรค์สิ่งต่าง ๆ ที่เขารับรู้ได้เอง หรือผู้รับสารเองสามารถนำข้อมูลจากข่าวสารที่เขาได้รับมาสร้างความหมายแก่ตน หมายถึง ความหมายที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจและเกิดสติปัญญา ในแง่นี้เอง เป็นการยอมรับข้อสันนิษฐานที่ว่า การสื่อสารเป็นเรื่องของอัตวิสัยมีลักษณะเชิงสัมพัทธ์ มีความเกี่ยวพันอย่างแนบเนื่องอยู่กับเงื่อนไขของการใช้ข้อมูลข่าวสารดังกล่าว นั่นก็คือ นักวิจัยเริ่มที่จะเห็นว่า ตัวแปรบุคลิกภาพกับตัวแปรประชากรที่นำมาใช้ในการอธิบายพฤติกรรมการใช้ข่าวสารดูไม่เหมาะสม และมีลักษณะ "แข็งกระด้าง" ไม่สามารถอธิบายพฤติกรรมการใช้ได้อย่างถ่องแท้ พร้อมกับหันความสนใจที่จะมองการสื่อสารในลักษณะที่ผูกติดอยู่กับสถานการณ์ (ศิริชัย ศิริกายะ, 2531)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เลือกวิธีการแสวงหาความรู้ใหม่ โดยการใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ "เพราะนอกจากจะมุ่งหาสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับมนุษย์" (ศิริชัย ศิริกายะ, 2529) แล้วยังเป็น "การแสวงหาความรู้โดยการพิจารณาปรากฏการณ์สังคมจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงใน

ทุกมิติ" (สุภางค์ จันทวานิช, 2531) ซึ่งหมายถึง การศึกษาแบบเจาะลึก โดยจะอธิบายและหาข้อเท็จจริงมาแสดงและวิเคราะห์โดยละเอียด เพื่ออธิบายการตามกระแสข่าวสารของชาวบ้าน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องที่ศึกษามากกว่าการวัด หรือการทดสอบตัวแปรใดๆ นั่นคือ "การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการหาคำตอบไม่ใช่การทดสอบคำตอบ (ที่ลองตั้งไว้ก่อน) คำตอบนั้นจะได้มากโดยการพิจารณาภาพรวมซึ่งเกิดขึ้น จากการนำเอาข้อมูลต่างๆ มาเรียงปะติดปะต่อกันไว้" (อุทัย ดุลยเกษม, 2527) โดยการเข้าไปศึกษาในสภาพการณ์ธรรมชาติ ณ หมู่บ้านบ่อสร้าง ดังมีขั้นตอนในรายละเอียด ดังนี้

การเตรียมเข้าสู่สนาม

หลังจากทำการเลือกเรื่องหรือกำหนดประเด็นที่จะศึกษาแล้ว ก็เริ่มต้นด้วยการประเมินความเป็นไปได้ในการเข้าถึงข้อมูลในสนามการศึกษาก่อน โดยพิจารณาว่า การเลือกศึกษา ณ หมู่บ้านบ่อสร้าง ด้วยเหตุผลที่ว่า หมู่บ้านบ่อสร้างมีลักษณะที่ได้รับการพัฒนาและส่งเสริม อีกทั้งคาดว่าจะ เป็นตัวอย่างของการพัฒนาที่ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ ขณะเดียวกันก็มีการติดต่อสื่อสารและมีการเข้าถึงของสื่อมวลชนไม่ต่างจากในเมือง หนึ่งในการทำวิจัยเชิงคุณภาพนั้น การเข้าถึงข้อมูลและการเก็บข้อมูลเป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก ดังนั้นจึงต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ของการเข้าไปศึกษาน้อยด้วย แต่อย่างไรก็ตามขั้นตอนนั้นพบว่า ไม่มีความยากต่อการที่จะเข้าไปศึกษา เพราะผู้วิจัยเป็นชาวเชียงใหม่ สามารถพูดภาษาเหนือได้ และมีความคุ้นเคยกับหมู่บ้านเป็นอย่างดี ที่สำคัญมีความสัมพันธ์กับหมู่บ้านนี้ เพราะเดิมทีมารดาผู้วิจัยได้ทำการติดต่อค้าขายกับชาวบ้านมาก่อน ตั้งแต่สมัยที่บ่อสร้างยังไม่เป็นที่รู้จัก ดังนั้นจึงไม่เป็นการยากที่จะเข้าเป็นหนึ่งในสมาชิกของหมู่บ้าน ประกอบกับชาวบ้านเองมีลักษณะนิสัยที่เป็นมิตร มีน้ำใจ และเต็มใจที่จะให้ข้อมูล ซึ่งจะทำให้ผู้วิจัยสามารถคาดหวังความสำเร็จในการศึกษา ณ พื้นที่ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ได้

ขั้นเตรียมตัววิจัย

ก่อนที่จะศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยจะต้องเตรียมตัวให้พร้อมก่อนจะเข้าไปศึกษาครั้งนี้ (ศิริชัย ศิริกายะ, 2529)

1. สร้างสายสัมพันธ์กับผู้วิจัยให้ได้ โดยการเข้าไปยังหมู่บ้านสร้างความคุ้นเคยกับสถานที่และชาวบ้านก่อน โดยแนะนำตัวเองว่าผู้วิจัยคือใคร [ทั้งนี้รวมไปถึงการสำรวจบริเวณและสังเกตการณ์ถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านก่อน พร้อมทั้งสามารถจดจำแผนที่ทางภูมิศาสตร์ สถานที่สำคัญ ๆ และบ้านของผู้ให้ข้อมูลได้แม่นยำ รวมไปถึงการทราบประวัติของชุมชนที่จะเข้าศึกษา]
2. ให้การอธิบายถึงเหตุผลของการวิจัยอย่างตรงไปตรงมาและเหมาะสมกับผู้ที่เราจะไปขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลแก่ชาวบ้าน ได้ทราบ
3. ผู้วิจัยควรรู้เรื่องเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่ที่ตนจะเข้าไปเก็บรายงานข้อมูลพอสมควร [ซึ่งหมายถึงชาวบ้านและหมู่บ้านเมื่อสร้าง ซึ่งสามารถได้ถามจากคนในหมู่บ้าน จากเอกสารที่เกี่ยวข้องได้ นอกเหนือไปจากการได้ไปสังเกตการณ์ด้วยตนเอง เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้น]
4. มีมารยาทในการเก็บข้อมูล รู้จักรธรรมเนียมประเพณีของพื้นที่ที่เราต้องการเก็บข้อมูลและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด [ซึ่งในการทำวิจัยครั้งนี้ได้เริ่มจากการบอกให้ผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านเมื่อสร้างได้ทราบก่อน ถึงวัตถุประสงค์ของผู้วิจัยที่จะเข้ามาศึกษาในภาคสนามก่อน ทั้งนี้ถือได้ว่าเป็นธรรมเนียมอย่างหนึ่งที่ว่า หากจะกระทำการใด ๆ ในหมู่บ้าน ควรบอกกล่าวผู้ดูแลหรือผู้ใหญ่ประจำหมู่บ้านให้เป็นที่เข้าใจก่อน ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือและข้อเสนอแนะมาเป็นอย่างดี]
5. ติดต่อผู้ที่จะเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) [ซึ่งเป็นผู้ที่รู้จักคุ้นเคยอยู่ก่อนแล้ว เพื่อที่จะแนะนำบ้านอื่น ๆ แล้วทำการขอข้อมูลได้]
6. เตรียมอุปกรณ์ที่จะใช้ในภาคสนาม [อันได้แก่ สมุดจด ปากกา เครื่องบันทึกเสียง และเทปบันทึกเสียง ถ่านไฟฉาย ไม้พร้อม]

การเข้าไปสู่สนามการวิจัย

ในการเข้าไปศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยได้เริ่มเข้าสู่ภาคสนามตั้งแต่วันที่ 19 มีนาคม 2533 เป็นต้นมา โดยจะเข้าไปในลักษณะแบบเปิดเผย คือ จะบอกว่าผู้วิจัยเป็นใคร มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาอย่างไร และนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์อย่างไร เพื่อขอความร่วมมือ ซึ่งในการเปิดเผยตัวผู้วิจัยพบว่า ไม่ได้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงข้อมูลหรือพฤติกรรม การตามข่าวของชาวบ้านแต่อย่างใด กลุ่มแรกที่ผู้วิจัยเริ่มเก็บข้อมูลนั้น ได้แก่ บ้านที่เป็นผู้ให้ข้อมูล

สำคัญ คือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญก่อน ซึ่งโดยมากอาศัยอยู่ตรงท้ายของหมู่บ้านเป็นชาวบ้านเมื่อสร้างตั้งเดิม และจะให้แนะนำบ้านต่อ ๆ ไปให้เป็นที่รู้จักเรื่อยมาทางตอนกลาง และตรงปากทางเข้าหมู่บ้าน ซึ่งพบว่า เป็นคนจากจังหวัดอื่นมาอาศัยเป็นส่วนใหญ่ วิธีการนี้เรียกว่า Snow Ball Sampling Technique คือ "การที่กลุ่มที่ศึกษาค่อยๆ พอกพูนขึ้นเหมือนก้อนหิมะที่ม้วนตัวลงมา มีขนาดใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ เป็นวิธีการที่เริ่มจากกลุ่มผู้รับการสัมภาษณ์เริ่มแรก ซึ่งได้ระบุชื่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับตนและบุคคลที่ถูกระบุชื่อจะเป็นผู้ถูกสัมภาษณ์ในระยะต่อมา และบุคคลที่ถูกอ้างถึงต่อไปอีกก็จะเป็นผู้ถูกสัมภาษณ์ในอันดับต่อไป" (ศิริชัย ศิริกายะ, 2527) โดยการให้บ้านที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์อยู่แนะนำบ้านต่อไปให้ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้วิธีการ เดินเข้าไปถามแต่ละบ้านเพื่อขอข้อมูลอีกด้วย ในการสัมภาษณ์จะเว้นวันเสาร์และอาทิตย์ เพราะในช่วง 2 วันนี้ จะมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวมาก ทำให้ชาวบ้านไม่มีเวลาและไม่สะดวกในการให้สัมภาษณ์มากนัก ซึ่งจากการพูดคุยซักถาม ณ บ้านผู้ให้ข้อมูลทุกคนพบว่า ได้รับความร่วมมือด้วยดี ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะผู้ให้ข้อมูลรู้จักประวัติของผู้วิจัยมาก่อน ประกอบกับผู้วิจัยเป็นชาวเชียงใหม่เช่นเดียวกัน จึงทำให้สร้างความคุ้นเคยได้เร็วขึ้น อีกทั้งได้รับความไว้วางใจเป็นอย่างมาก

การสร้างสายสัมพันธ์ (Build-up rapport) (Williams, 1967) หรือการได้รับความร่วมมือสนับสนุนเป็นสิ่งสำคัญในการเข้าไปศึกษากล่าวคือ การที่จะต้องทำตัวให้เป็นที่ยอมรับของสมาชิกของชุมชนที่เข้าไปศึกษา และได้รับการไว้วางใจว่าเชื่อถือได้ว่านักวิจัยต้องการศึกษาหาความรู้และไม่ได้มีวัตถุประสงค์อื่นแอบแฝง "นักวิจัยจะต้องทำตัวให้เหมือนกับสมาชิกคนอื่นๆ ให้มากที่สุด" (อมรา พงศาพิชญ์, 2527) ผู้วิจัยต้องเข้าไปสร้างความคุ้นเคยจนได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านก่อน ซึ่งกระทำได้ไม่ยากนัก โดยในระยะแรกมารดาของผู้วิจัยได้เข้าไปแนะนำพูดคุยกับชาวบ้านให้ผู้วิจัยเป็นที่รู้จักก่อน ซึ่งชาวบ้านบางบ้านก็รู้จักผู้วิจัยตั้งแต่ผู้วิจัยยังเด็กอยู่แล้ว พอระยะหลังผู้วิจัยก็ทำการสัมภาษณ์ สังเกตการณ์ และเก็บข้อมูลเพียงลำพัง

นอกจากนี้การแต่งกายก็เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความรู้สึกร่วมกัน ความเป็นพวกเดียวกัน นั่นคือ การแต่งกายจะต้องไม่เด่นจนเกินไป ทั้งนี้เพราะชีวิตความเป็นอยู่ในเมืองสร้างนั้นเรียบง่าย ดังนั้นการแต่งกายแบบคนพื้นเมืองภาคเหนือ เช่น เสื้อผ้าอ้อม หรือเสื้อที่ทำโดยชาวเชียงใหม่กับกางเกงยีนส์ของผู้วิจัยจะช่วยทำให้กลมกลืนได้ดีกับชาวบ้าน มากกว่าการแต่งตัวให้

ดูเด่นสะดุดตา ทั้งนี้รวมไปถึงกิจกรรมการถ่ายทอดอย่างชาวเชียงใหม่และภาษาที่ใช้ของผู้วิจัยจะช่วย
ได้มาก ภาษาดังกล่าวคือภาษาพื้นเมืองภาคเหนือ ซึ่งจะช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีและความรู้สึก
ที่ไม่ใช่เป็นทางการได้มาก สำหรับสรรพนามที่ใช้ก็เป็นคำที่ชาวบ้านใช้กันอยู่เป็นประจำ เช่น
ผู้วิจัยจะเรียกผู้ถูกสัมภาษณ์ว่า อี้ปี้ ลุง ป้า อีป้อ อีแม่ เป็นต้น ซึ่งช่วยสร้างความเป็นกันเองได้
มากยิ่งขึ้น หนึ่งในการศึกษาภาคสนามนั้นผู้วิจัยใช้บ้านของตนเป็นที่พัก เพราะอยู่ไม่ไกลจาก
บ่อสร้างมากนัก ไปมาสะดวก ทั้งนี้เพื่อจะได้ไม่เป็นการรบกวนชาวบ้านอีกประการหนึ่งด้วย

ปัญหาจากการทำวิจัยที่พบ

คือ การเลือกเวลาให้เหมาะสมในการสัมภาษณ์ เนื่องจากชาวบ้านประกอบอาชีพ
ค้าขายเป็นหลัก ไม่ว่าจะอยู่ในส่วนของการผลิตหรือการจำหน่าย หากเลือกเวลาไม่เหมาะสม
ในการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลอาจจะรำคาญและทำให้เสียเวลาได้ ดังนั้นในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจึง
ไม่ได้กะเกณฑ์เวลาในการสัมภาษณ์ หากแต่คำนึงถึงความพร้อมและความสะดวกของผู้ให้ข้อมูล
เป็นสำคัญ นั่นคือยึดหลักความเหมาะสมของโอกาส นอกจากนี้ยังพบว่าชาวบ้านบ่อสร้างจริง ๆ
พบได้ไม่มากนัก เพราะปัจจุบันหมู่บ้านบ่อสร้างกลายเป็นหมู่บ้านรวมไป หมายถึง คนต่างหมู่บ้าน
หรือต่างอำเภอ ต่างจังหวัด จะเข้ามาค้าขายในหมู่บ้านกันมาก ดังนั้นก่อนการสัมภาษณ์จึงต้องมีการ
ซักถามกันก่อน หากเป็นชาวบ้านที่พื้นเพเดิมหรือมีทะเบียนบ้านที่ย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน
บ่อสร้างจริงถึงทำการสัมภาษณ์ ปัญหาที่พบอีกประการ คือ ชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลบางคนไม่ยอม
ให้อัดเทปเสียง ดังนั้นผู้วิจัยจึงแก้ไขด้วยวิธีการจดบันทึก ซึ่งในบางครั้งชาวบ้านมีลักษณะตอบยาก
เป็นผู้ที่ไม่ค่อยให้ข้อมูลที่เพียงพอหรือชาวบ้านบางทีมีความสามารถในการตอบที่จำกัด ผู้วิจัยจึงต้อง
ใช้เทคนิคตะล่อมกล่อมเกล่า เพื่อให้ได้ข้อมูลมากที่สุด

วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูล

นอกจากการสังเกตการณ์แล้ว ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นชาวบ้านบ่อสร้างดั้งเดิม
ถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ในอดีต และสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปของบ่อสร้าง เพื่อทำความเข้าใจ
ถึงบริบทของหมู่บ้าน สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับบ่อสร้างปัจจุบันสามารถสอบถามชาวบ้านทั่วไป และ
ผู้ใหญ่บ้านของบ่อสร้างได้ การเลือกผู้ให้ข้อมูลในเรื่องการตามกระแสข่าวของชาวบ้านจะเน้น

เฉพาะชาวบ้านก่อสร้างที่ได้ตั้งหลักแหล่งอาศัยที่นี้ และได้ย้ายทะเบียนเข้ามาเป็นสมาชิกของหมู่บ้านเท่านั้น ไม่รวมคนต่างหมู่บ้านหรือนอกถิ่นจากแหล่งอื่น ๆ ที่เข้ามาเปิดร้านค้าในหมู่บ้าน โดยมีได้ย้ายทะเบียนเข้ามา นอกจากนี้จะไม่มีการควบคุมตัวแปรอิสระใด ๆ เพราะเป็นการเข้าไปศึกษาจากข้อเท็จจริงของสภาพการที่เป็นอยู่จริง ฉะนั้นจึงไม่ได้กำหนดระดับอายุ อีกทั้งเพศและอาชีพของผู้ให้ข้อมูล ดังนั้นในการสัมภาษณ์ก็จะให้ผู้ให้ข้อมูลที่หลากหลายแตกต่างกันไป โดยทำการเลือกผู้ที่จะให้ข้อมูลได้ดีที่สุดในแต่ละครอบครัวมาเป็นผู้ให้ข้อมูลของแต่ละบ้าน ซึ่งมีหน่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นครอบครัว แต่ทั้งนี้ไม่ได้เน้นถึงจำนวนผู้ให้ข้อมูล ด้วยเพราะการวิจัยเชิงคุณภาพคำนึงถึงคำตอบที่สมบูรณ์มากกว่าการวัดปริมาณที่ได้ นอกจากนี้ยังพบว่า "ผู้ให้ข้อมูลที่ดีในแต่ละชุมชนมีไม่มากนัก" (สุกลางค์ จันทวานิช, 2531) ดังนั้นคำตอบที่ได้รับจากการศึกษาอย่างสมบูรณ์จึงมีความสำคัญมากกว่าจำนวนผู้ให้ข้อมูล ในการวิจัยมีรายนามผู้ให้ข้อมูลดังนี้

1. นายศรีนวล ต๊ะแสง บ้านเลขที่ 8 ถนนก่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
2. นางอุษา ตู่ยา บ้านเลขที่ 7 ถนนก่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
3. นายชนะ โตนวล บ้านเลขที่ 63/1 ถนนก่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
4. นายเชื้อ ชมพู บ้านเลขที่ 170 ถนนก่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
5. นางทองคำ ตู่ยา บ้านเลขที่ 36 ถนนก่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
6. นายถาวร ขัตติฤกษ์ บ้านเลขที่ 46 ถนนก่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
7. นางสาวพวงผกา สุริยป้อ บ้านเลขที่ 172 ถนนก่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
8. นายจันดา ใจศรี บ้านเลขที่ 34 ถนนก่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
9. นางสาวสุภาภรณ์ ณ เชียงใหม่ บ้านเลขที่ 53/2 ถนนก่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

10. นางยุพิน มณีขัติย์ บ้านเลขที่ 53/2 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
11. นางสาวยอดเรือน เทพเอ๋ย บ้านเลขที่ 94/2 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
12. นางสาววิไลวรรณ สายเกิด บ้านเลขที่ 106 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
13. นางสาวชมพร เขื่อนแก้ว บ้านเลขที่ 108/3 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
14. นางสาวรินทร์ จันทร์ศิริ บ้านเลขที่ 96 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
15. นางนุชจริย์ แซ่ต่าง บ้านเลขที่ 118/2 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
16. นางดวงเดือน รินทร์สินจ้อย บ้านเลขที่ 118/3 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
17. นายวิรัตน์ จันทเขื่อน บ้านเลขที่ 65/1 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
18. นางเรียมรัตน์ เมฆวรรรัตน์ บ้านเลขที่ 65/2 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
19. นางสาวเอื้องฟ้า คำทอง บ้านเลขที่ 77 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
20. นายสันติภาพ เกาะกลาง บ้านเลขที่ 97/1 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
21. นางสาวกาญจนา ใจคำแพง บ้านเลขที่ 52 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
22. นางสมลักษณ์ เกาะกลาง บ้านเลขที่ 175 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
23. นางดาริน ไชยเขื่อน บ้านเลขที่ 83 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

24. นางสาวประคอง เดชะวงศ์ บ้านเลขที่ 72 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
25. นางจันทร์พอง แก้วคำ บ้านเลขที่ 147 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
26. นางสาวแสง พักแก้ว บ้านเลขที่ 147/2 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
27. นายธีรวัฒน์ ศรีอ่อน บ้านเลขที่ 28/1 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
28. นางสาวเพียงคำ หวันแสง บ้านเลขที่ 95 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
29. นางสาวศรีทวน บุญลือ บ้านเลขที่ 97/6 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
30. นายคำป็น อุตตมะ บ้านเลขที่ 144/1 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
31. นางยุพิน แก้วคำ บ้านเลขที่ 147/1 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
32. นายดวงคำ อุตตมะ บ้านเลขที่ 144 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
33. นางสาวรำไพ อุตตมะ บ้านเลขที่ 146 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
34. นางจรรยาศรี จินดาหลวง บ้านเลขที่ 61 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
35. นางสาวจินตนา ยานะแก้ว บ้านเลขที่ 96 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
36. นายประเสริฐ อุดมกิจนุภาพ บ้านเลขที่ 99 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
37. พ่อถา เจืออ้าย บ้านเลขที่ 78 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

38. รัตรี อุปงค์ บ้านเลขที่ 31 ซอย 2 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
39. นางเทพ เชื้อบุริน บ้านเลขที่ 132 ซอย 2 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
40. นางสาวสุกัญญา ข้อนตะวัน บ้านเลขที่ 107/7 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
41. นางรัชนี วงศ์ทิพย์ บ้านเลขที่ 107/ ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
42. นางสาววิภาดา อินตานี บ้านเลขที่ 103/1 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
43. นางโสภา สุดสวาท บ้านเลขที่ 81/1 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
44. นางสาวบุปผา วิจิตรกุล บ้านเลขที่ 81/2 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
45. นางสุมาลี จำวงศ์ บ้านเลขที่ 87 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
46. นางปิ่น จันเปง บ้านเลขที่ 124/1 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
47. นายสอง แสงวงศ์ลาภ บ้านเลขที่ 166 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
48. นายชวน หวันแสง บ้านเลขที่ 95/1 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
49. นายสมเดช อ้ายเสด็จ บ้านเลขที่ 110 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
50. นางวาสนา คุนยาศัย บ้านเลขที่ 94/1 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
51. นางศรีพลอย เนตรครุฑ บ้านเลขที่ 94/4 ถนนม่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

52. นางพวงพันธ์ ทิพรรัตน์ บ้านเลขที่ 107/5 ถนนบ่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
53. นางจินดา เตชะ บ้านเลขที่ 110 ถนนบ่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
54. นายมี ยี่จา บ้านเลขที่ 110 ถนนบ่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
55. นายสุบิน ต้อยทา บ้านเลขที่ 145/2 ถนนบ่อสร้าง-ดอยสะเก็ด หมู่ 3 ตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยเชิงคุณภาพใช้สภาพการณ์ธรรมชาติเป็นแหล่ง โดยตรงของข้อมูล และตัวผู้วิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญ นั่นคือ "งานวิจัยที่ผู้วิจัยต้องเข้าไปอยู่ในสภาพการณ์ที่กำลังศึกษา เพื่อความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง การจะเข้าใจปรากฏการณ์ได้อย่างลึกซึ้งต้องศึกษาสิ่งแวดล้อมที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์นั้นด้วย ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเป็นเครื่องมือการเก็บข้อมูลที่สำคัญ" (อุทัย ดุคยเกษม, 2527)

สำหรับวิธีการนี้ผู้วิจัยใช้การสังเกตการณ์ และจดบันทึกพร้อมการสัมภาษณ์ (Depth Interview) บันทึกเสียงทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ในการสังเกตการณ์นี้ผู้วิจัยได้ทำการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant as Observer) หรือฐานะผู้เข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะผู้สังเกตการณ์ เช่น การที่ผู้วิจัยไปยืนดูหนังสือพิมพ์ที่แผงขายหนังสือ ฟังการพูดคุยและดูพฤติกรรมการซื้อ หรือการร่วมรับฟังเสียงตามสายของชาวบ้าน และสังเกตพฤติกรรมการฟังหรือร่วมฟังข่าว ฟังเพลงวิทยุ ขณะที่ผู้ให้สัมภาษณ์นั่งทำงาน การไปตลาดของชาวบ้าน รวมไปถึงสังเกตลักษณะการใช้ชีวิตความเป็นอยู่ซึ่งล้วนเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมาเป็นไปตามธรรมชาติแล้วทำการบันทึก นอกจากนี้ยังมีการพูดคุยสนทนาระหว่างผู้วิจัยกับชาวบ้าน ซึ่งในบางครั้งก็มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน การที่ผู้วิจัยไม่สามารถเข้าไปสังเกตการณ์ด้วยตนเองได้ คือ การชมโทรทัศน์ของชาวบ้านซึ่งหากกระทำได้ก็เพียงบางบ้านเท่านั้นด้วย เพราะเครื่องรับโทรทัศน์

โดยมากจะอยู่ในห้องนอน ประกอบกับเป็นเวลาตอนกลางคืนที่ชาวบ้านจะชอบชมและเป็นเวลาพักผ่อนของแต่ละครอบครัว ดังนั้นจึงใช้วิธีการสอบถามหรือสัมภาษณ์ ซึ่งสามารถได้ข้อมูลที่ละเอียดกว่า และสามารถเช็คความถูกต้องได้จากสมาชิกในบ้านได้อีกด้วย

ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลได้ทำการบันทึกเทป นอกเหนือจากการจดบันทึกภาคสนาม ซึ่งเป็นบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกต ในการสัมภาษณ์จะทำการสัมภาษณ์โดยตะล่อมกล่อมเกล่าให้เข้าไปในเรื่องหรือประเด็นที่ต้องการศึกษา โดยจัดเก็บเป็นหน่วยครอบครัว เรียงตามวันที่ทำการสัมภาษณ์และทำการถอดเทปเป็นภาษาไทยภาคกลางและจัดพิมพ์แบ่งข้อมูลเป็นสัดส่วนตามหน่วยและวิเคราะห์โดยมีหน่วยในการเก็บข้อมูลใน 2 มิติ

1. Structure มีการระบุการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์แบบบันทึก โดยมีโครงสร้างในการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์

2. Fieldelity คือ การรวบรวมนำเอาเสียงจริงที่ได้จากการบันทึกสัมภาษณ์มาเพื่อทำการวิเคราะห์ และรวมไปถึงการบันทึกข้อเท็จจริงที่ปรากฏในภาคสนาม (Lincoln และ Guba, 1985)

ทั้งนี้ได้มีกรอบแนวคิดกว้าง ๆ จากทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษามาเป็นกรอบคำถามในการสัมภาษณ์ ซึ่งคำถามในการสัมภาษณ์ดังกล่าวอาจจะมีการยืดหยุ่นหรือปรับให้เหมาะสมกับตัวผู้ให้ข้อมูลอีกด้วย ซึ่งในขณะเดียวกันผู้วิจัยเองต้องติดตามข่าวต่าง ๆ จากสื่อมวลชนที่ได้นำเสนอประกอบด้วย

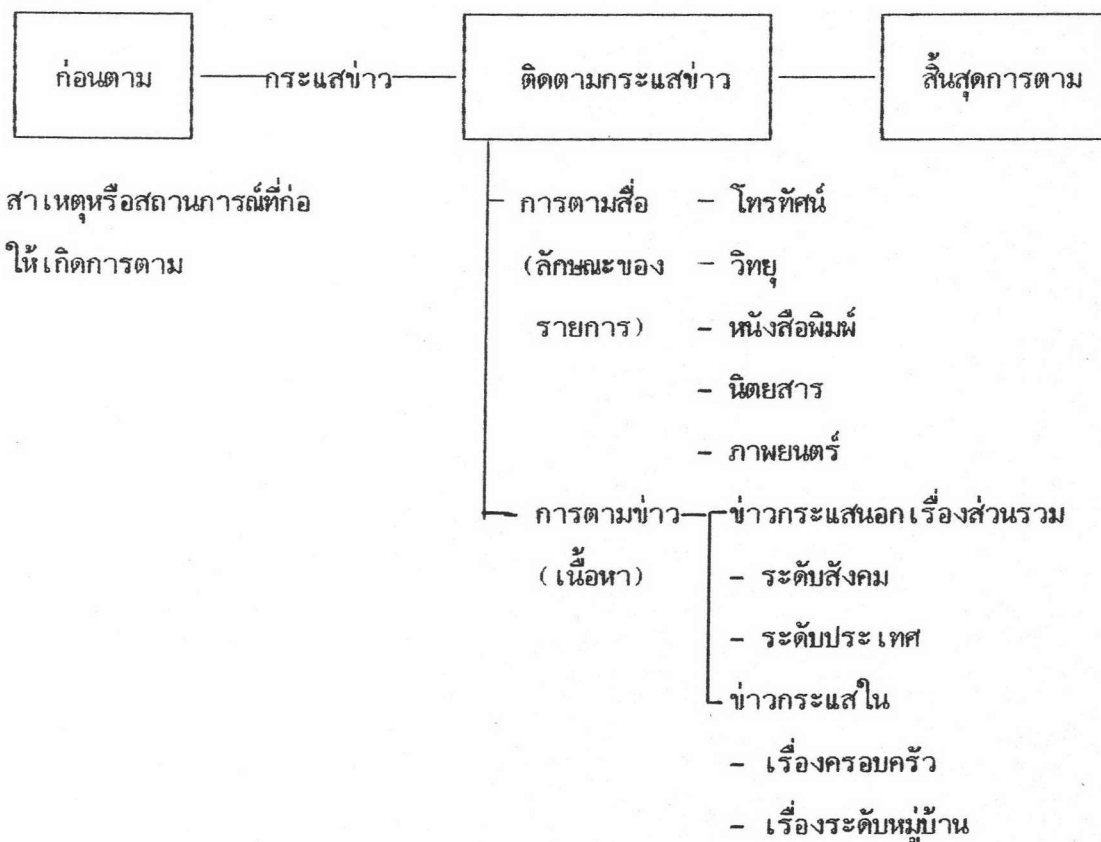
การประเมินข้อมูลที่ได้รับ

จากการศึกษาวิจัยภาคสนามครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รับข้อมูลเป็นที่น่าพอใจ ทั้งนี้เพราะได้รับความไว้วางใจจากผู้ให้ข้อมูล ประกอบกับอธยาศัยและไมตรีจิตที่ดีของชาวบ้านทำให้งานวิจัยดำเนินไปด้วยดี หากแม้มีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่ไม่ได้รับความร่วมมือ โดยอ้างว่าไม่มีเวลาว่างให้สัมภาษณ์ ซึ่งเป็นส่วนน้อย แต่อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านส่วนใหญ่ยินดีให้ข้อมูล หากแม้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลยังไม่เพียงพอก็สามารถกลับไปถามซ้ำหรือหาข้อมูลได้อีก การให้ข้อมูลของชาวบ้านครั้งนี้

ไม่ได้ทำให้เกิดผลเสียต่อประโยชน์หรือผลกระทบใดๆ ต่อชาวบ้าน ดังนั้นข้อมูลที่ได้คือข้อเท็จจริงจากผู้ให้ข้อมูล

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมมาจากการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์ภาคสนามนั้น ได้แยกย่อยออกเป็นประเด็นสำคัญในการวิเคราะห์ โดยพยายามมองให้ครบเหตุการณ์ทางการสื่อสาร ทั้งในแง่ของผู้ส่งสาร จักทำการวิเคราะห์ในภาพรวมให้เข้าใจถึงระบบทั้งหมดก่อน ในหัวข้อระบบการสื่อสารในหมู่บ้าน การกระจายตัวของสื่อมวลชนและการไหลของข่าวในหมู่บ้าน เพื่อให้ทราบถึงช่องทางของข่าว และการไหลของกระแสข่าว ต่อมาจึงเสนอมุมมองทางด้านผู้รับสารบ้าง ในหัวข้อการตามกระแสข่าว โดยแบ่งกระบวนการออกได้ดังนี้

ทั้งนี้รวมไปถึงรูปแบบการใช้สื่อและปัจจัยที่มีส่วนในการกำหนดรูปแบบการใช้สื่อ ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ได้ละเลยสาระของสื่อมวลชนจึงเสนอประเด็นสำคัญในเรื่องการเลือกสรรข่าว การสร้างความหมายแก่ตนของชาวบ้าน และเงื่อนไขที่มีส่วนในการตามกระแสข่าว อีกทั้ง

สถานการณ์กับการตามข่าวอันเป็นเหตุการณ์ย่อย ๆ ของการสื่อสารอีกด้วย โดยนำมาจัดเรียง เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอตามลำดับ

การออกจากภาคสนาม

ผู้วิจัยได้เริ่มเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ 19 มีนาคม 2533 ถึง เดือนกันยายน 2533 ซึ่งเป็นเวลาของการสิ้นสุดการศึกษาภาคสนาม เวลาในการออกจากสนามครั้งนี้ ถือได้ว่าไม่ได้จากไปโดยสิ้นเชิง เพราะโดยส่วนตัวแล้วความสัมพันธ์ดั้งเดิมในฐานะลูกหลานหรือมิตรสหายยังไม่ได้สิ้นสุดลง หากแต่เป็นการสิ้นสุดของผู้วิจัยในฐานะของนักวิจัยผู้เข้าไปทำการศึกษาเท่านั้น ดังนั้นสายสัมพันธ์ที่ระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัยจึงคงอยู่ต่อไปและสามารถกลับไปยังหมู่บ้านก่อสร้างได้อีก

ความคลาดเคลื่อนที่อาจเกิดขึ้นในการวิจัย

ความคลาดเคลื่อนที่อาจเกิดขึ้น คือ ในบางครั้งผู้ให้ข้อมูลอาจจะลืมนึกถึงเรื่องที่จะตอบหรือลืมรายละเอียดที่จะเล่าให้ฟังไปบ้าง หรือความสามารถในการตอบมีจำกัด สำหรับการตรวจสอบความเชื่อมั่น ได้แก่ความแม่นยำ (Valid) ในการศึกษา นั้น ไม่เกิดปัญหาใดๆ เพราะผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาในภาคสนามเอง และได้ข้อมูลจากชาวบ้านก่อสร้างที่ได้อาศัยอยู่จริง ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลโดยตรง สำหรับความน่าเชื่อถือ (reliability) ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผู้ให้ข้อมูล โดยกระทำขณะที่สัมภาษณ์และหลังการสัมภาษณ์ กล่าวคือ ในขณะการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ถามถึงรายละเอียดในเรื่องที่ผู้ให้สัมภาษณ์สนใจตามอยู่ เช่น การอ่านหนังสือพิมพ์ของชาวบ้าน ก็จะทำการถามต่อว่าอ่านหน้าอะไร คอลัมน์ใด เขาว่าอย่างไร ทั้งนี้เป็นการทดสอบว่า มีการตามกระแสข่าวจริง นอกจากนั้นยังใช้วิธีการเช็คโดยการถามจากคนในครอบครัวเดียวกันกับผู้ให้ข้อมูลว่าข้อมูลที่ได้รับเท็จจริงแค่ไหน อีกวิธีหนึ่งคือ ได้กระทำหลังจากการสัมภาษณ์จบลง โดยผู้วิจัยกลับมาถามผู้ให้สัมภาษณ์คนเดิมอีกทีหนึ่งถึงเรื่องที่เคยถาม เช่น ถามความก้าวหน้าของข่าวจากการติดตามของชาวบ้าน หรือถามซ้ำคำถามเดิมเพื่อเช็คดูว่าตรงกับข้อมูลเดิมที่ให้หรือไม่ นอกจากนี้ยังใช้วิธีการถามเช็คจากบ้านใกล้เคียงอีกด้วย